

USA jarruttaa järkevää huume politiikkaa

YK:n huumausainetoimikunta riiteli haittojen vähentämisestä

TAPANI SARVANTI – TOIVO HURME

YK:n huumausainetoimikunnan (CND) 48. istunto pidettiin 7.–14. maaliskuuta 2005 Wienissä. Huume-toimikunta on yksi YK:n lukuisista toimikunnista, joka ohjaa YK:n huume- ja rikostoimiston (UNODC) toimintaa. Tämänvuotinen kokous oli poikkeuksellisen jännitteinen.

Kokouksen pääteema oli HIV, joka leviää maailmassa paljolti huumeiden ongelmakäyttäjien keskuudessa. Afrikan ulkopuolella noin joka kolmas uusi HIV-tapaus liittyy huumeiden käyttöön. Esimerkiksi Venäjällä ja Ukrainassa on noin puolitosta miljoonaa HIV-positiivista henkilöä, joista YK:n aidsohjelman (UNAIDS) mukaan miltei kaikki ovat saaneet tartunnan kymmenen viime vuoden aikana. Näistä Venäjällä 90 prosenttia ja Ukrainassa 70 prosenttia on saanut tartunnan suonensisäisestä huumeiden käytöstä.

Entisissä neuvostotasavalloissa sekä Keski-Aasian alueilla, joihin Afganistanin heroïninvirrat vaikuttavat, huumeiden käyttöön liittyvät HIV-epidemioiden leviäminen ovat kasvussa. Kiinassa UNAIDS arvioi tartunnan saaneita olevan puolitoista miljoonaa, joista noin kaksi kolmasosaa on suonensisäisesti huumeita käyttäviä.

UNAIDS on YK:n järjestelmän puitteissa toimiva hallitustenvälinen HIV:n torjuntaohjelma, jossa keskeistä on yhteistyö huumeohjelman ja huumausainetoimikunnan kanssa. Jäsenmaat jakautuvat huumausainetoimikunnan sisällä kuitenkin eri leireihin sen mukaan, millaisia toimia huumeisiin liittyvien tartuntatauti torjunnassa ne pitävät hyväksyttävänä. Tämä näkyi viime kokouksessa Yhdysvaltojen voimakkaana hyökkäyksenä haittojen vähentämisestä ja erityisesti neulojen vaihtotoimia vastaan.

Yhdysvallat oli kokouksen alla painostanut UNODC:tä lopettamaan tukensa neulojen vaihto-ohjelmille. Yhdysvaltojen vapaaehtoisrahoituksen menettämisen pelossa UNODC poisti tieteellisistä julkaisuistaan viittaukset haittojen vähentämiseen ja neulojen vaihtoon. UNODC:n rahoituksesta 90 prosenttia koostuu vapaaehtoislahjoituksista ja Yhdysvallat on sen suurin rahoittaja.

Useat kansainväliset lehdet ja kansalaisjärjestöt olivat raivoissaan, onhan neulojen vaihdon todettu vankkaan tieteelliseen näyttöön perustuen ehkäisevän tartuntatauti leviämistä. International Herald Tribune kut-

sui USA:n hallituksen politiikkaa ”ideologian riemuvoitoksi tieteestä, logiikasta ja myötätunnosta” ja Washington Post puhui ”tappavasta välinpitämättömyydestä”.

USA ei ennakoarveluista poiketen kuitenkaan esittänyt huumausainetoimikunnalle neulojen vaihtoa vastustavaa päätöslauselmaa, mutta vastusti jyrkästi kaikissa resoluutioissa viittauksia neulojen vaihtoon sekä ylipäänsä tekstiä, jonka voidaan tulkita viittaavan johonkin muuhun kuin huumeiden käytön ehkäisyyn tai hoitoon. USA:n mukaan myös hoidon ja kaiken huume politiikan tavoitteena tulee olla huumeettomuus.

USA:n esiintymisessä oli orwellilaisen kaksoispuheen piirteitä. Suuressa salissa esiinnyttiin maltillisemmin, esimerkiksi HIV:tä koskevassa keskustelussa USA ei suorasanaisesti vastustanut neulojen vaihtoa, kun ylivoimainen enemmistö puhujista puolusti sitä. Epämuodollisissa päätöslauselma neuvotteluissa USA sen sijaan jyräsi aggressiivisemmin. Latinalaisen Amerikan maaryhmän päätöslauselmaesitys haittojen vähentämisestä tyrmättiin täysin. USA:n vaatimuksista myös kansalaisjärjestöjen, jotka olivat hyvin kiinnostuneita

haittojen vähentämistä koskevista keskusteluista ja joilla perinteisesti on ollut lupa kuunnella neuvottelujä, käskettiin poistua.

Suomelle kysymys neulojen vaihdosta on tärkeä, koska pelkääntään Pietarissa on yli puoli miljoonaa huumeiden käyttäjää, joista tuhannet ovat HIV-positiivisia. Meillä neulojen vaihto on ollut keskeinen väline tartuntojen vähentämisessä. Tämä (Suomessa) puhtaasti kansanterveydellisiin argumentteihin perustuva terveysneuvonta-toiminta lieventää myös sivuvaiikutuksenaan moralistisia ja demonisoivia näkemyksiä huumeongelmista. Kun marginaaliryhmien kanssa päästään neulojen vaihdon kautta kontaktiin, toiseuden pelko ja narkofobia heikkenevät. Juuri tällaista kehitystä Suomen viranomaiset ja kansalaisjärjestöt pyrkivät Venäjällä tukemaan. Suomi korosti omassa puheenvuorossaan sitä, että valtioiden tulee voida käyttää neulovaihtotoimia huumeepolitiikan välineenä ja UNODC:n tulee tukea jäsenmaita kehittämään neulojen vaihtoa tarvittaessa.

Mikä sitten oli CND:n lopputulos? Kokouksen lopussa hyväksyttiin virallinen yhteenvedo keskusteluista. HIV-keskustelua koskevassa osassa todettiin, että valtaosa delegaatioista piti laajalaista, neulojen vaihdon sisältävää HIV:n torjuntatyötä onnistuneena. ”Haittojen vähentämistä” raportissa ei mainittu kertaakaan, vaikka enemmistö puhujista oli tätä termiä käyttänyt. Maininta siitä, että useat maat toivoivat UNODC:n tukevan neulojen vaihtoa muiden toimien joukossa, laukaisi viimeisen kaoottisen väittelyn CND:n suuressa salissa viimeisen kokouspäivän iltana.

Malesia vaati USA:n ja Japanin tukemana kohtaa muutettavaksi siten, että jäsenmaiden todetaan olleen erimielisiä siitä, mitä UNODC saa neulojen vaihdon suhteen tehdä. Hollanti, Sveitsi, Saksa, Iso-Britannia, Suomi, Brasilia, Australia, Kroatia ja Makedonia käyttivät puheenvuorot vaatien, että raportin tulee kertoa siitä, mitä kokouksessa on keskusteltu, ja koska kukaan ei varsinaisesti ollut vaatinut neulojen vaihdon rajamista pois UNODC:n toiminnasta, ei Malesian esitystä voitu hyväksyä. USA ei taipunut kannastaan, jonka mukaan asiasta ei ollut konsensusta, ja vaati joko lauseen poistamista tai uutta lausetta, joka toteaa erimielisyyden. Lopulta löydettiin kompromissi, jossa uusi lause lisättiin, mutta hieman eri yhteyteen.

Hyvin karkeasti YK:n huume-toimikunnan voidaan nähdä jakaantuvan kahteen leiriin, joita erottaa suhtautuminen haittojen vähentämiseen ja neulojen vaihtoon. Pääsääntö näyttäisi olevan, että mitä epädemokraattisempi maa, sitä tiukemmin se vastustaa haittojen vähentämistä ja suhtautuu ainakin puheen tasolla tylummin huumeiden käyttäjiin. Poikkeuksia tästä säännöstä ovat USA, Japani ja osittain Ruotsi (demokraattisia mutta tylumia) sekä osa Latinalaisen Amerikan maista (epädemokraattisia mutta ei tylumia).

Suomen linja on lähellä EU:n yleistä huumeepolitiikkaa, johon myös Ruotsin ja Italian poikkeavat näkemykset ovat hieman paremmin alkaneet sopeutua. Latinalaisen Amerikan maat – Brasilia etunenässä – ovat tiennäyttäjiksi kansanterveydellisen ajattelun korostamisessa. Venäjä, Kiina ja monet muut Aasian maat eivät vastustaneet Latinalaisen

Amerikan ja EU:n näkemyksiä ehkä osittain siksi, että Yhdysvallat teki tämän niiden puolesta. EU-maat toimivat kokouksessa hyvinkin yhtenäisesti tasapainoista huumeepolitiikkaa ja kansanterveysnäkökulmaa korostaen ja saivat tässä tukea Kanadalta, Australialta, Sveitsiltä ja Uudelta-Seelannilta.

Johtopäätöksenä on todettava, että Yhdysvaltojen hallituksen nykylinja haittaa rationaalisen, näyttöön perustuvan huumeepolitiikan edistämistä. Se on myös hyökkäys Euroopan unionin ja Suomen kansanterveyspolitiikkaa vastaan. Vaikka huume-toimikunnan delegaatioista ylivoimainen enemmistö kannatti haittojen vähentämiseen ja neulojen vaihtoon liittyviä toimia, ei niitä koskevaa päätöslauselmaa saatu alkua pidemmälle, ja kokouksen loppuraportti toteaa, että asiasta ollaan erimielisiä. Resoluutio tai raportti, joka olisi selvästi tukenut mainittuja toimia, olisi helpottanut UNODC:n tilannetta USA:n painostuksen alla. Nyt näin ei tapahtunut.

Edelleen, ottamatta edes kantaa haittojen vähentämisen (mitä sillä milloinkin tarkoitetaan) tai neulojen vaihdon tarpeellisuuteen huumeepolitiikassa, USA:n toimintaa ei voida hyväksyä periaatteellisista syistä. UNODC perustaa toimintansa tieteelliseen tutkimukseen, ja siihen kohdistetun kritiikin tulee olla edes jonkinlaiseen näyttöön perustuvaa. Nyt nähty kategorinen torjunta, jota perustellaan uskomuksilla tiedon sijaan, muistuttaa siitä esivalistuksesta ajasta, jota Immanuel Kant kutsui ”itse aiheutetuksi alaikäisyyden tilaksi”.